

I BOB. BEZORILIK JINOYATINING NAZARIY VA JINOYAT-HUQUQIY ASOSLARI

Bozorov Xasan Turg'unali o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi

Universiteti 412-guruh kursanti

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada bezorilik jinoyatining nazariy asoslari hamda jinoyat-huquqiy tavsifi kompleks tarzda tahlil qilinadi. Bezorilik jamiyatda jamoat tartibi va xavfsizligiga tajovuz qiluvchi, ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori bo'lgan jinoyatlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqot davomida bezorilik jinoyatining tushunchasi, uning obyekt va predmeti, obyektiv va subyektiv tomonlari ilmiy-nazariy jihatdan yoritib beriladi. Shuningdek, maqolada bezorilik jinoyatining sodir etilish shakllari, kvalifikatsiya belgilari hamda uni boshqa turdosh jinoyatlardan farqlash masalalari ko'rib chiqiladi. Amaldagi jinoyat qonunchiligi asosida bezorilik uchun javobgarlik masalalari, jazolash amaliyoti hamda ushbu jinoyatning oldini olishga qaratilgan huquqiy mexanizmlar tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: bezorilik, jinoyat, jamoat tartibi, ijtimoiy xavflilik, jinoyat tarkibi, kvalifikatsiya, javobgarlik, profilaktika.

Аннотация

В данной научной статье проводится комплексный анализ теоретических и уголовно-правовых основ хулиганства. Хулиганство рассматривается как общественно опасное деяние, посягающее на общественный порядок и безопасность. В ходе исследования раскрываются понятие хулиганства, его объект, объективная и субъективная стороны. Особое внимание уделяется вопросам квалификации данного преступления, его форм проявления, а также разграничению хулиганства от смежных составов преступлений. На основе действующего уголовного законодательства анализируются меры ответственности за хулиганство и практика назначения наказаний.

Ключевые слова: хулиганство, преступление, общественный порядок, общественная опасность, уголовное право, квалификация, ответственность, профилактика.

Abstract

This scientific article provides a comprehensive analysis of the theoretical and criminal-legal foundations of hooliganism. Hooliganism is considered a socially dangerous act that violates public order and security. The study examines the concept of hooliganism, its object, objective and subjective elements. Special attention is paid to the qualification of this crime, its forms, and the distinction between hooliganism

and related offenses. Based on current criminal legislation, issues of liability and sentencing practices are analyzed.

Keywords: hooliganism, crime, public order, social danger, criminal law, qualification, liability, prevention.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti jarayonida jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash davlatning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, fuqarolarning tinch va osoyishta hayot kechirishi, ularning huquq va erkinliklarini himoya qilish bevosita jamoat tartibining barqarorligiga bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, jamoat tartibiga tajovuz qiluvchi jinoyatlar, xususan, bezorilik jinoyati alohida dolzarflik kasb etadi. Bezorilik jinoyati jamiyatda keng tarqalgan bo'lib, u nafaqat jamoat tartibini buzadi, balki fuqarolarning sha'ni, qadr-qimmatini va xavfsizligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jinoyat ko'pincha ochiqdan-ochiq hurmatsizlik, zo'ravonlik yoki shovqin-suron bilan bog'liq bo'lib, jamiyatda ijtimoiy beqarorlikni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, yoshlar o'rtasida bezorilik holatlarining uchrashi uning ijtimoiy xavflilik darajasini yanada oshiradi.

Bugungi kunda bezorilik jinoyatini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim hisoblanadi. Chunki ushbu jinoyatni to'g'ri kvalifikatsiya qilish, uni boshqa jinoyatlardan farqlash hamda samarali profilaktika choralari ishlab chiqish jinoyatchilikka qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi bezorilik jinoyatining nazariy asoslarini, uning jinoyat-huquqiy tavsifini, tarkibiy elementlarini hamda kvalifikatsiya masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, bezorilik jinoyatining oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar va uning jamiyatdagi salbiy oqibatlarini kamaytirish yo'llari ham ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

Bezorilik jinoyati jinoyat huquqida jamoat tartibiga qarshi qaratilgan ijtimoiy xavfli qilmish sifatida talqin etiladi. Ushbu jinoyatning asosiy belgisi — jamiyatga nisbatan ochiqdan-ochiq hurmatsizlikni ifodalovchi xatti-harakatlarning mavjudligidir. Bezorilik ko'pincha zo'ravonlik ishlatish, tahdid qilish, mol-mulkka zarar yetkazish yoki jamoat joylarida tartibni buzish orqali namoyon bo'ladi. Nazariy jihatdan bezorilik jinoyati ijtimoiy munosabatlarga zarar yetkazuvchi harakat sifatida baholanadi. Bu jinoyat orqali nafaqat jamoat tartibi buziladi, balki jamiyatda qo'rquv, xavotir va ishonchsizlik muhitini ham yuzaga keltiradi.

2. Bezorilik jinoyatining obyektiv va subyektiv belgilari

Bezorilik jinoyatini to'g'ri kvalifikatsiya qilish uchun uning tarkibiy elementlarini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

1-jadval

Bezorilik jinoyatining tarkibiy elementlari

Element	Tavsifi
Obyekt	Jamoat tartibi va xavfsizligi
Obyektiv tomon	Tartibni qo‘pol ravishda buzuvchi harakatlar
Subyekt	16 yoshga to‘lgan, aqli raso shaxs
Subyektiv tomon	Qasddan sodir etiladi

Obyektiv tomondan bezorilik faol harakatlar orqali sodir etiladi. Masalan, jamoat joyida odamlarni haqorat qilish, urish, buyumlarni sindirish kabi harakatlar bunga misol bo‘la oladi. Subyektiv tomondan esa bezorilik doimo qasddan sodir etiladi.

Bezorilik jinoyati sodir etilish shakliga qarab bir necha turlarga bo‘linadi. Ushbu tasnif jinoyatni to‘g‘ri baholash va jazoni adolatli belgilashda muhim ahamiyatga ega.

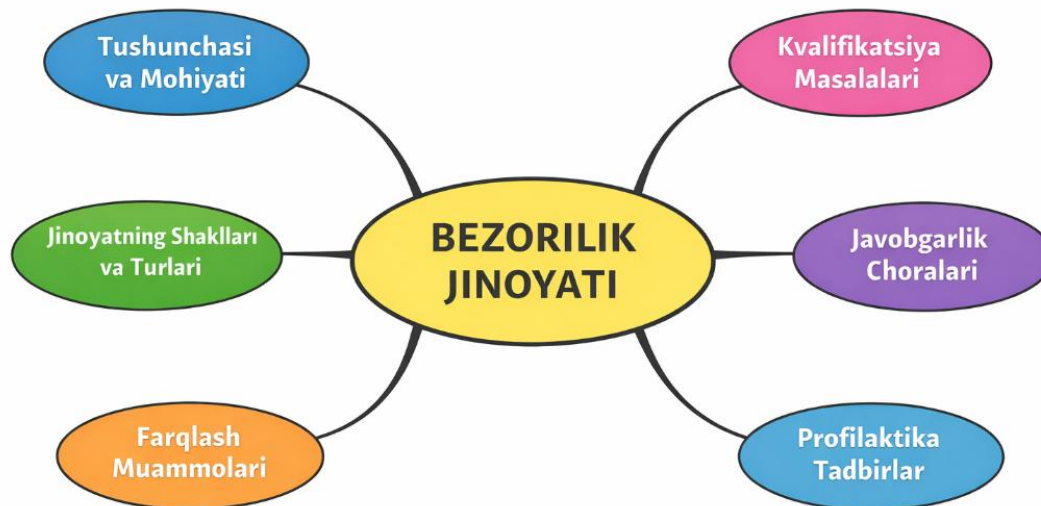
2-jadval

Bezorilik jinoyatining asosiy turlari

Turi	Tavsifi
Oddiy bezorilik	Jamoat tartibini buzuvchi yengil harakatlar
Og‘ir bezorilik	Zo‘ravonlik yoki qurol ishlatish bilan bog‘liq
Guruhli bezorilik	Bir nechta shaxslar tomonidan sodir etiladi

Oddiy bezorilikda ijtimoiy xavflilik darajasi nisbatan past bo‘lsa, og‘ir bezorilikda bu daraja yuqori bo‘ladi. Guruhli bezorilik esa jamiyat uchun yanada katta xavf tug‘diradi.

Bezorilik jinoyatini to‘g‘ri kvalifikatsiya qilish jinoyat huquqi amaliyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ushbu jinoyatning tashqi ko‘rinishlari ko‘pincha boshqa jinoyatlar bilan o‘xshash bo‘lib, ularni bir-biridan aniq farqlash zarurati yuzaga keladi. Kvalifikatsiya jarayonida jinoyatning barcha tarkibiy elementlari, ya’ni obyekt, obyektiv tomon, subyekt va subyektiv tomon to‘liq aniqlanishi lozim. Bezorilik jinoyatining asosiy belgisi jamiyatga nisbatan ochiqdan-ochiq hurmatsizlikni ifodalovchi xatti-harakatlardir. Agar shaxsning harakatlarida aynan shu belgi mavjud bo‘lsa, u bezorilik sifatida baholanadi. Aks holda, agar harakatlar shaxsiy adovat yoki manfaat asosida sodir etilgan bo‘lsa, u boshqa jinoyat tarkibiga kirishi mumkin.

1-rasm. Bezorilik jinoyatining tarkibiy elementlari klasteri

Amaliyotda ko‘pincha bezorilik jinoyatini zo‘ravonlik bilan bog‘liq jinoyatlardan ajratishda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Masalan, shaxsni urish yoki unga tan jarohati yetkazish har doim ham bezorilik sifatida baholanmaydi. Agar bu harakatlar jamoat tartibini buzish maqsadida emas, balki shaxsiy nizolar natijasida sodir etilgan bo‘lsa, ular tegishli moddalar bilan kvalifikatsiya qilinadi.

Shuningdek, bezorilik jinoyatini kvalifikatsiya qilishda uning sodir etilish joyi va holati ham muhim ahamiyatga ega. Jamoat joylarida sodir etilgan, ko‘pchilikning tinchini buzuvchi harakatlar odatda bezorilik sifatida baholanadi. Shu bilan birga, harakatning qo‘pollik darajasi, zo‘ravonlik ishlatilganligi, qurol yoki boshqa vositalardan foydalanilganligi ham kvalifikatsiyaga ta‘sir etadi. Bezorilik jinoyatini boshqa jinoyatlardan farqlash nazariy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi. Chunki noto‘g‘ri kvalifikatsiya qilish jinoyat uchun adolatsiz jazo tayinlanishiga olib kelishi mumkin.

Bezorilik eng avvalo shaxsga qarshi jinoyatlardan farq qiladi. Shaxsga qarshi jinoyatlarda asosiy obyekt insonning hayoti, sog‘lig‘i yoki sha‘ni hisoblanadi. Bezorilikda esa asosiy obyekt jamoat tartibi hisoblanadi. Agar shaxsga zarar yetkazish ikkilamchi xarakterga ega bo‘lsa va asosiy maqsad jamiyatga hurmatsizlikni namoyon etish bo‘lsa, bunday holat bezorilik sifatida baholanadi. Shuningdek, bezorilik mulkka qarshi jinoyatlardan ham farqlanadi. Mulkka zarar yetkazish bezorilik tarkibida ham bo‘lishi mumkin, biroq bu harakatning asosiy maqsadi emas, balki jamoat tartibini buzishning vositasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Bezorilikni ma‘muriy huquqbuzarliklardan farqlash ham muhimdir. Ba‘zi holatlarda jamoat tartibini buzish darajasi unchalik yuqori bo‘lmasa, bu harakatlar ma‘muriy javobgarlikka sabab bo‘ladi. Agar esa harakatlar qo‘pol va ijtimoiy xavfli bo‘lsa, u holda jinoyat sifatida baholanadi. Bezorilik jinoyati uchun javobgarlik jinoyat qonunchiligida alohida normalar bilan tartibga solinadi. Ushbu jinoyat uchun jazo tayinlashda sud tomonidan jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasi, sodir etilish holatlari,

aybdorning shaxsi hamda og'irlashtiruvchi va yengillashtiruvchi holatlar hisobga olinadi.

Bezorilik jinoyati uchun javobgarlikning asosiy maqsadi nafaqat jazolash, balki tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishdan iboratdir. Shu sababli amaliyotda turli xil jazo choralaridan foydalaniladi. Yengil holatlarda jarima yoki majburiy jamoat ishlari tayinlanishi mumkin bo'lsa, og'ir holatlarda ozodlikdan mahrum qilish jazosi qo'llaniladi. Agar bezorilik jinoyati og'irlashtiruvchi holatlarda, masalan, qurol ishlatish, guruh bo'lib sodir etish yoki alohida shafqatsizlik bilan amalga oshirilgan bo'lsa, jazo yanada qat'iylashtiriladi. Bu esa jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, voyaga yetmagan shaxslar tomonidan sodir etilgan bezorilik jinoyatlariga nisbatan alohida yondashuv qo'llaniladi. Bunda jazodan ko'ra tarbiyaviy choralar ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Bezorilik jinoyatini kamaytirishda profilaktika muhim o'rin tutadi. Jinoyatchilikka qarshi kurashish faqat jazolash bilan cheklanib qolmasdan, uning kelib chiqish sabablarini bartaraf etishga qaratilishi lozim. Profilaktika choralarining asosiy yo'nalishlaridan biri aholi, ayniqsa yoshlar o'rtasida huquqiy ong va madaniyatni oshirishdir. Ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish, huquqiy targ'ibot ishlarini olib borish bezorilikning oldini olishga xizmat qiladi. Shuningdek, jamoat joylarida nazoratni kuchaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning samarali faoliyat yuritishi ham muhim ahamiyatga ega. Videokuzatuv tizimlarini joriy etish, patrul xizmatlarini kuchaytirish orqali bezorilik holatlarini kamaytirish mumkin. Ijtimoiy omillar ham bezorilik jinoyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ishsizlik, ijtimoiy muammolar, oilaviy nizolar kabi omillar ushbu jinoyatning sodir etilishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois profilaktika choralarida ushbu omillarni kamaytirishga qaratilgan ijtimoiy siyosat ham muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Bezorilik jinoyati zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan va ijtimoiy xavflilik darajasi yuqori bo'lgan jinoyatlardan biri hisoblanadi. Ushbu jinoyat jamoat tartibi va xavfsizligiga bevosita tajovuz qilishi bilan ajralib turadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bezorilik nafaqat huquqiy tartibotni buzadi, balki fuqarolarning ruhiy holatiga, jamiyatdagi barqarorlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur maqolada bezorilik jinoyatining nazariy asoslari, jinoyat-huquqiy tavsifi hamda tarkibiy elementlari atroflicha tahlil qilindi. Xususan, bezorilik jinoyatining obyekt sifatida jamoat tartibi, obyektiv tomoni sifatida esa uni qo'pol ravishda buzuvchi harakatlar namoyon bo'lishi asoslab berildi. Shuningdek, ushbu jinoyatning subyekt va subyektiv tomoniga oid muhim jihatlar ham yoritildi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bezorilik jinoyatini to'g'ri kvalifikatsiya qilish amaliyotda muhim ahamiyatga ega. Uni boshqa turdosh jinoyatlardan farqlash, ayniqsa, zo'ravonlik bilan bog'liq jinoyatlar bilan chegarasini aniqlash huquqni

qo'llash amaliyotida dolzarb masala hisoblanadi. Shu bois jinoyat qonunchiligini qo'llashda aniqlik va izchillikni ta'minlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (8 TA)

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent, 2024.
2. Kriminalistika asoslari. – Toshkent: Adolat, 2021.
3. Jinoyat huquqi (Umumiy qism). – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020.
4. Jinoyat huquqi (Maxsus qism). – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
5. Rustambayev M.X. Jinoyat huquqi kursi. – Toshkent, 2019.
6. Kriminologiya. – Toshkent: Fan, 2022.
7. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenum qarorlari to'plami. – Toshkent, 2023.
8. Xalqaro jinoyat huquqi asoslari. – Toshkent, 2020.